

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΡΙΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2024
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.

1. **Λάθος:** ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἷς δὲ βίος ἦ καὶ κόσμος,
2. **Σωστό:** ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης.
3. **Λάθος:** Οὐ γάρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἑλλήσιν ἡγεμονικῶς τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενος, καὶ τῶν μὲν ὡς φίλων καὶ οἰκείων ἐπιμελόμενος τοῖς δ' ὡς ζῴοις ἢ φυτοῖς προσφερόμενος, πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν,
4. **Σωστό:** οὐς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὄπλοις βιαζόμενος καὶ εἰς ταυτό συνενεγκῶν τὰ πανταχόθεν,
5. **Λάθος:** συγγενεῖς δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς.

B1. Στον Αλέξανδρο αποδίδονται ορισμένα χαρακτηριστικά που αποσκοπούν στην επιβολή μιας οικουμενικής τάξης πραγμάτων («κοινὸς ἄρμοστής») αλλά και στη συμφιλίωση ὅλων των λαῶν («διαλλακτῆς τῶν ὄλων»).

Το ὄραμα του Αλέξανδρου ἦταν να δημιουργήσει ἓνα οικουμενικὸ κράτος στο οποίο οι λαοὶ θα ζούσαν συμφιλωμένα. Δηλαδή, ο Πλούταρχος θεωροῦσε πως ο Αλέξανδρος οραματιζόταν ἓνα οικουμενικὸ κράτος στο οποίο ὅλοι οι λαοὶ θα ζούσαν ἰσότητα και δεν θα αισθάνονταν κάποιος ὅτι ἦταν υποταγμένοι σε ἄλλους, πράγμα που θα γεννοῦσε ἐξεγέρσεις και συνωμοσίες ἀπὸ τη μία πλευρὰ ἀλλὰ και τιμωρητικὲς συμπεριφορὲς ἀπὸ την πλευρὰ του κατακτητή.

Ἡ ἀγάπη πρὸς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρεῖται βασικὸ καθήκον, ωστόσο ἤδη οι Κυνικοὶ επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του ὄρου. Καθὼς το άτομο δεν προσδέεται οὔτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο ὅρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Ἡ ἀντίληψη ὅτι ὑπάρχει ουσιαστικὴ και φυσικὴ σύνδεση του καθενὸς με την ἀνθρωπότητα, ἡ προτεραιότητα της ἀνθρώπινης ιδιότητας, εἶναι ἡ βάση του στωικῆς κοσμοπολιτισμοῦ.

Με την ἀναφορά της οἰκουμένης ο Αλέξανδρος παρουσιάζεται ἐδῶ σαν να ἔχει σχεδιάσει και να ἐφαρμόζει ἓνα πρόγραμμα πολιτισμικῆς ὁμογενοποίησης. Πάντως, ο νέος ἐλληνιστικὸς κόσμος που προέκυψε ἀπὸ την ἐκστρατεία του Αλεξάνδρου ἀνέδειξε καινούργιες ἀξίες, που ὑπονόμευσαν τις ἀξίες των πόλεων-κρατῶν· και στο

ηθικοπολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλεξάνδρου, του Αριστοτέλη, αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη. Με άλλα λόγια, κατά τον Πλούταρχο, Η τακτική που εφάρμοζε για την επέκταση και τη σταθεροποίηση της κυριαρχίας του είχε τα εξής στοιχεία:

α. Επιδίωκε να εντάσσονται ειρηνικά στο κράτος του οι φυλές και οι λαοί που συναντούσε κατά την εκστρατεία του, αλλά όσους δεν έπειθε να ενωθούν μαζί του χωρίς αντίσταση τους κατακτούσε με τη δύναμη των όπλων («συνήγε τοῖς ὄπλοις βιαζόμενος»).

β. Ενσωμάτωνε τους κατακτημένους λαούς στο κράτος του, εφαρμόζοντας ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Δηλαδή, επιδίωξε να αναμείξει τους διαφορετικούς τρόπους ζωής, τα ήθη και τα έθιμα, προκειμένου όλοι μαζί να συναποτελέσουν ένα αρμονικό σύνολο, στο οποίο ο καθένας θα είχε τη θέση του. Όπως μάλιστα προσθέτει στη συνέχεια ο Πλούταρχος, η ανάμειξη των διαφορετικών τρόπων ζωής αφορούσε ακόμα και τους τρόπους ένδυσης («κοινὰς ἐσθῆτας») και διατροφής («κοινὰς τραπέζας»). Επίσης, στο πλαίσιο αυτό μεγάλη ήταν η σημασία των μεικτών γάμων που ενθάρρυνε ή οργάνωσε, οι οποίοι αποτέλεσαν ένα αποτελεσματικό μέσο για τη συμφιλίωση Ελλήνων και Περσών.

Ο Πλούταρχος εκφράζει πολύ παραστατικά την πολιτική του Αλέξανδρου πάλι με μια παρομοίωση. Παρομοιάζει την πολιτική του Αλέξανδρου για τη συμφιλίωση όλων των λαών, μέσω της ανάμειξης των τρόπων ζωής, των ηθών, των εθίμων αλλά και της ανάμειξης των πληθυσμών, με την πραγματοποίηση μεικτών γάμων ανάμεσα σε Έλληνες και Περσίδες, με την ανάμειξη οίνου και νερού μέσα σε ένα μεγάλο συμποσιακό αγγείο («έν κρατῆρι»). Παράλληλα, η παρομοίωση αυτή δημιουργεί μια μεταφορική εικόνα: παρουσιάζει τον Αλέξανδρο σαν να αναμειγνύει και να ομογενοποιεί μέσα σε ένα μεγάλο αγγείο τους διαφορετικούς λαούς και τα πολιτισμικά στοιχεία καθενός.

B2. Τόσο στην Πολιτεία του Ζήνωνα όσο και στο σπουδαίο έργο του Μάρκου Αυρήλιου εντοπίζονται ομοιότητες όσον αφορά τη στάση που οφείλει να τηρεί ο άνθρωπος απέναντι στην οικουμένη και απέναντι στο συνάνθρωπο του, όπως άλλωστε ορίζει ο κοσμοπολιτισμός ως γνώρισμα της στωικής φιλοσοφίας.

Ο Ζήνων είχε γράψει ένα έργο με τον τίτλο Πολιτεία που δεν σώθηκε. Όπως ο Πλάτων στη δική του Πολιτεία, με την οποία αναπόφευκτα θα συγκρινόταν οποιαδήποτε άλλη, ο Στωικός κάνει τη δική του, εναλλακτική, πολιτική πρόταση για την ιδανική πολιτεία, στο πλαίσιο όμως μιας εποχής που αλλάζει. Πρόκειται, ίσως, για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, όπου η ιδιότητα του πολίτη είναι μία μόνο πτυχή της ηθικής προσωπικότητας. Ο Πλούταρχος για τους σκοπούς του δικού του έργου συνδέει στοιχεία της ουτοπικής στωικής πόλης με την πολιτική του Μ. Αλεξάνδρου, ο οποίος έχει χαρακτηριστικά φιλοσόφου· και κάνει έναν αναχρονισμό: η δράση του Ζήνωνα ξεκίνησε γύρω στο 300 π.Χ., 23 χρόνια μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου. Κατά τον Πλούταρχο, το έργο του Ζήνωνα ήταν πολύ σημαντικό. Η κεντρική διδασκαλία που προβάλλει μέσα από αυτό ο Ζήνων είναι να μην νιώθουμε τους εαυτούς μας ως κατοίκους ξεχωριστών πόλεων ή δήμων οι οποίοι ακολουθούν τους ιδιαίτερους κανόνες δικαίου που έχουν θεσπιστεί σε καθεμιά πόλη ή σε καθέναν δήμο χωριστά. Αντίθετα, πρέπει να θεωρούμε πως όλοι οι άνθρωποι είναι συνδημότες

και συμπολίτες, να επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής («εἷς βίος»), δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κ.λπ., κοινά για όλους, α υπάρχει μία ενιαία τάξη («εἷς κόσμος»), δηλαδή ένας τρόπος οργάνωσης της πολιτείας, με βάση έναν κοινό για όλους νόμο, ώστε να υπάρχει ευνομία και να ζουν όλοι οι άνθρωποι με αρμονία και ομόνοια.

Άρα, ο Ζήνων στο πρώιμο αυτό έργο του πρόβαλλε το ιδεώδες του κοσμοπολιτισμού.

Οραματίστηκε μια παγκόσμια πολιτεία (κοσμόπολη), στην οποία θα κυριαρχούσαν η αρετή και η ομόνοια. Δεν θα υπήρχε διάκριση των πολιτών της πόλης σε ελεύθερους και δούλους, επειδή η κοινωνία της θα ήταν ενιαία. Αυτό που θα ένωνε τους ανθρώπους δεν θα ήταν ο εξαναγκασμός των ανθρώπινων νόμων αλλά η δική τους εκούσια συναίνεση. Πρόκειται ουσιαστικά για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, στην οποία καθένας -χάρη στην ηθική προσωπικότητά του- θα ενεργεί σύμφωνα με τη αρετή τόσο στον ιδιωτικό βίο του (στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους) όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτης). Ο Πλούταρχος, για να κάνει πιο παραστατικό το όραμα του Ζήωνα, παρομοιάζει την ιδεώδη ανθρώπινη πόλη που αυτός οραματίστηκε με μια αγέλη ζώων τα οποία τρέφονται όλα μαζί υπό το καθεστώς ενός κοινού νόμου («ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»). Η παρομοίωση αυτή στηρίζεται σε μια οπτική εικόνα: στο πλαίσιο μιας αγέλης τα ζώα δεν ανταγωνίζονται το ένα το άλλο για την εξασφάλιση της τροφής, αλλά τρέφονται όλα μαζί αρμονικά, με ομόνοια μεταξύ τους.

Κλείνοντας την αναφορά του στην Πολιτεία του Ζήωνα, ο Πλούταρχος με μια δεύτερη παρομοίωση («ὥσπερ ὄναρ ἢ εἶδωλον εὐνομίας φιλοσόφου καὶ πολιτείας ἀνατυπωσάμενος») παραλληλίζει το έργο αυτό με την αποτύπωση ενός ονείρου ή μιας εικόνας («εἶδωλον») που δημιούργησε ο Ζήνων με τη φαντασία του. Με την παρομοίωση αυτή τονίζει ότι βασικό χαρακτηριστικό της οικουμενικής πόλης που οραματίστηκε ο Ζήνων είναι η «εὐνομία». Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος “Ανώνυμος του Ιαμβλίχου” συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο» (Κλήμης Αλεξανδρεύς, *Στρωματείς*, 4.26), τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία. Άρα, σε αυτή την ουτοπική κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, καθένας - χάρη στην ηθική προσωπικότητά του- θα ενεργεί σύμφωνα με την αρετή του, τόσο στον ιδιωτικό βίο όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτη), ενώ ο ηγέτης της θα ξεχωρίζει για τη φρόνηση (καθώς γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά) και την αρετή του και έτσι θα είναι σε θέση να διασφαλίζει την ευνομία.

Παράλληλα, ο Μάρκος Αυρήλιος φαίνεται να έρχεται σε απόλυτη συμφωνία με δύο κεντρικούς άξονες της φιλοσοφίας του Ζήωνα. Ο άνθρωπος οφείλει να είναι μέρος ενός ενιαίου φυσικού συνόλου και να υπακούει πίστα στον ένα κοινό νόμο, τον νόμο της φύσης. Αρχικά, εφόσον κάτι λειτουργεί προς το συμφέρον του πλήθους, οφείλει ο άνθρωπος να το αντιμετωπίσει ως ευεργετική προαίρεση. Τυχόν

δυσανασχετήσεις και εντάσεις πρέπει να παραλείπονται αφού οτιδήποτε λειτουργεί με βάση το κοινό καλό. Η κοινωνία αποκτά συλλογικό χαρακτήρα και οφείλει να διδάξει στα μέλη της την αξία της οικουμενικής συλλογικότητας και του κοινού συμφέροντος σε όλες τις πτυχές της ζωής. Για να επιτευχθεί αυτό, ο Μάρκος Αυρήλιος τονίζει την έννοια του φυσικού νόμου, την οποία χρησιμοποιεί στην φιλοσοφία του και ο Ζήνωνας. Η ευνομία αυτή, ο κοινός νόμος γύρω από τον οποίο πρέπει να κινούνται οι άνθρωποι στοχεύοντας στο κοινό συμφέρον, εντάσσει τον άνθρωπο στο στωικό κοσμοπολιτικό σύστημα, εκφράζοντας παράλληλα την αδυναμία των υπάρχοντων πολιτικών συστημάτων να αντεπεξέλθουν στα σύγχρονα για την εποχή νέα δεδομένα των αυτοκρατοριών, παραμένοντας προσκολλημένα στο απαρχαιωμένο σύστημα της πόλης-κράτους.

B3.

1. ένταση
2. προαιρετική
3. κράση
4. πληθυσμού
5. χρήσης

B4.

1. γ
2. α
3. β
4. α
5. α

Pro

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «**Οἱ δὲ προεστῶτες... Πελοποννησίων**».

Μονάδες 20

Οι Αθηναίοι αρχηγοί στην Σάμο και ιδιαίτερα ο Θρασύβουλος, ο οποίος είχε πάντα την ίδια γνώμη, αφού άλλαξε η πολιτική κατάσταση, ώστε δηλαδή να επιστρέψει ο Αλκιβιάδης, και τέλοςέπεισε με συνέλευση τους περισσότερους στρατιώτες, και, όταν ψήφισαν την επάνοδο και την αμνηστία του Αλκιβιάδη, αφού ο Θρασύβουλος έπλευσε εκεί που ήταν ο Τισσαφέρνης, έφερε πίσω στην Σάμο τον Αλκιβιάδη, έχοντας την πεποίθηση ότι η μόνη σωτηρία ήταν αν ο Τισσαφέρνης εγκαταλείψει τους Πελοποννησίους.

Γ2. Ο Αλκιβιάδης μεγαλοποιεί την επιρροή που ασκεί στον Τισσαφέρνη. Ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετεί η ενέργειά του αυτή;

Μονάδες 10

Στο παρατιθέμενο απόσπασμα από το ιστορικό έργο του Θουκυδίδη, η δράση τοποθετείται στη Σάμο το 411 π.Χ. Μετά τις τελευταίες πολιτικές εξελίξεις και με συντονισμένες ενέργειες του Θρασύβουλου, ο Αλκιβιάδης επιστρέφει από την εξορία του. Μάλιστα, αποδεικνύοντας την πολιτική του οξυδέρκεια, ο πρώην εξόριστος «διαφημίζει» με υπερβολές την εμπιστοσύνη που του δείχνει ο βασιλιά των Περσών, Τισσαφέρνης («*ὑπερβάλλων ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει*»). Αυτό το έκανε και για να αναπτρώσει τις ελπίδες των δημοκρατικών («*ἐς ἐλπίδας τε αὐτοῦς οὐ σμικρὰς τῶν μελλόντων καθίστη*») και με σκοπό να φοβίσει τους ολιγαρχικούς στην Αθήνα για το πρόσωπό του («*τὴν ὀλιγαρχίαν ἔχοντες φοβοῖντο αὐτόν*»), ώστε να διαλυθούν οι σύλλογοί τους («*αἱ ξυνωμοσίαι διαλυθεῖεν*»). Επίσης, σκέφτηκε πως με αυτόν τον τρόπο όσοι Αθηναίοι βρίσκονταν στη Σάμο θα τον σέβονταν και θα αναθάρρευαν («*οἱ ἐν τῇ Σάμῳ τιμιώτερόν τε αὐτόν ἄγοιεν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ πλεόν θαρσοῖεν*»), ενώ ταυτόχρονα οι εχθροί θα οδηγούνταν σε καχυποψία και απελπισία («*διαβάλλοιντο καὶ [ἀπὸ] τῶν ὑπαρχουσῶν ἐλπίδων ἐκπίπτειν*»)

Γ3.α. Να γράψετε του τύπους που ζητούνται για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:

πλήθος: τη δοτική πληθυντικού = πλήθει

ίδιαν: τον ίδιο τύπο στον συγκριτικό βαθμό = ιδιαιτέραν

πολλά: τον ίδιο τύπο στον υπερθετικό βαθμό = πλεῖστα

ἑαυτοῦ: την αιτιατική πληθυντικού θηλυκού γένους στο β' πρόσωπο = ὑμᾶς αὐτάς

ὑπαρχουσῶν: τον ίδιο τύπο στο αρσενικό = ὑπαρχόντων

ἐλπίδων: τη δοτική ενικού = ἐλπίδι

(μονάδες 5)

Γ3.β. «[καὶ] τέλος ἀπ' ἐκκλησίας ἔπεισε τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν, καὶ ψηφισαμένων αὐτῶν Ἀλκιβιάδη κάθοδον καὶ ἄδειαν πλεύσας ὡς τὸν Τισσαφέρνην κατήγεν ἐς τὴν Σάμον τὸν Ἀλκιβιάδην»: Να μεταφέρετε τις υπογραμμισμένες λέξεις στον παρακείμενο στον ίδιο τύπο στον οποίο βρίσκονται.

(μονάδες 4)

ἔπεισε = πέπεικε

ψηφισαμένων = έψηφισμένων

πλεύσας = πεπλευκώς

κατήγεν = καταγήοχε/κατήχε

Μονάδες 10

Γ4.α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους όρους που εμφανίζονται στο αδίδακτο με έντονα γράμματα:

τὰ πράγματα: **αντικείμενο στο «μετέστησε»**

ἄδειαν: **άμεσο αντικείμενο στο «ψηφισαμένων»**

ὡς τὸν Τισσαφέρην: **εμπρόθετη αιτιατική ως εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της κατεύθυνσης σε πρόσωπο στο «πλεύσας»**

ἐκκλησίας: **υποκείμενο της μετοχής «γενομένης»**

τῶν μελλόντων: **επιθετική μετοχή ως γενική αντικειμενική στο «ἐλπίδας»**

οἴκοι: **επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει τη στάση σε τόπο στο «φοβοῖντο»**

τῷ Τισσαφέρνει: **αντικείμενο στο «διαβάλλοιντο»**

(μονάδες 7)

Γ4.β. πλεύσας: να χαρακτηρίσεται συντακτικά τη μετοχή και να την αναλύσετε στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση. (μονάδες 3)

πλεύσας = χρονική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο «κατήγεν»

Αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση που δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν = ἐπεὶ ἔπλευσε

Μονάδες 10

Τις απαντήσεις επιμελήθηκαν οι καθηγητές:

Γκουράνης Γιώργος

Σκαρλάτος Κωνσταντίνος